

پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره اول متوسطه
بر اساس سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران

**Predicting the Responsibility of First-Year High School Students
Based on Mothers' Parenting Styles and Resilience**

Behrouz salek ini

Master of Science, General Psychology, Islamic
Azad University, Hamadan, Iran.

Email: behrouzsalek02@gmail.com

Maryam Darvishi

Assistant Professor, Department of Educational
Sciences and Psychology, Payame Noor University,
Tehran, Iran.

Leila Orvati Movafagh

Assistant Professor, Islamic Azad University,
Hamadan, Iran.

بهروز سالک عینی*

کارشناسی ارشد، روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی،
همدان، ایران.

مریم درویشی

استادیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه پیام نور،
تهران، ایران.

لیلا عروتنی موفق

استادیار، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

Abstract

Responsibility is one of the most important components of social and moral development of students in adolescence, which is influenced by the family and parenting style. The present study aimed to predict the responsibility of first-year high school students based on the parenting styles and resilience of mothers. The present study was applied in terms of orientation, positivism in terms of philosophy, quantitative in terms of strategy, descriptive in terms of purpose, and cross-sectional in terms of time horizon. The data were collected through a questionnaire. The statistical population of this study included all first-year high school students in Razan and their mothers in the academic year ۲۰۲۵; specifically, ۱۷۵۰ students (۸۶۴ girls and ۸۸۴ boys) were studying in the Sardrood region, and in the present study, only male students and their mothers (۸۸۴ people) were considered as the statistical population. Of these, a sample of ۳۱۶ people was selected using the Morgan and Krejci table and multistage cluster sampling method. The research

چکیده

مسئولیت‌پذیری از مهم‌ترین مؤلفه‌های رشد اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان در دوره نوجوانی است که از خانواده و سبک تربیتی والدین تأثیر می‌پذیرد. پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره اول متوسطه بر اساس سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران انجام شد. پژوهش حاضر از نظر جهت‌گیری از نوع کاربردی، از نظر فلسفه از نوع اثبات‌گرایی، از نظر استراتژی از نوع کمی، از نظر هدف از نوع توصیفی، از نظر افق زمانی از نوع مقطعی و داده‌ها از طریق پرسشنامه گردآوری گردید. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دوره اول متوسطه شهر رزن و مادران آن‌ها در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود؛ به‌طور مشخص، در منطقه سردرود ۱۷۵۰ دانش‌آموز (۸۶۴ دختر و ۸۸۴ پسر) مشغول به تحصیل بودند که در مطالعه حاضر فقط دانش‌آموزان پسر و مادران آن‌ها (به تعداد ۸۸۴ نفر) به عنوان جامعه آماری مدنظر قرار گرفتند. از این میان، با استفاده از جدول مورگان و کرجسی و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، نمونه‌ای به حجم ۳۱۶ نفر انتخاب شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه مسئولیت‌پذیری

tools included the Lewis Responsibility Questionnaire (2001), the Baumrind Parenting Style Questionnaire (1972), and the Connor and Davidson Resilience Scale (2003). The data were collected online and, after filtering, were analyzed using SPSS version 26 and Smart PLS version 3 software. At the descriptive level, the mean and standard deviation of the variables were reported, and in the inferential part, the Kolmogorov-Smirnov test, confirmatory factor analysis, and structural equation modeling were used. The results showed that authoritative parenting style with an impact coefficient of 76%, authoritarian style with 85%, permissive style with 79%, and maternal resilience with 81%, all have a direct and significant effect on students' responsibility. These findings indicate the prominent role of the family and parental resilience in promoting responsible behaviors in adolescents.

Keywords: Responsibility, Parenting Styles, Resilience.

لوئیس (۲۰۰۱)، پرسشنامه سبک فرزندپروری بامریند (۱۹۷۲) و مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) بودند. داده‌ها به‌صورت آنلاین گردآوری و پس از پالایش، با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۶ و Smart PLS نسخه ۳ تحلیل شدند. در سطح توصیفی، میانگین و انحراف معیار متغیرها گزارش شد و در بخش استنباطی، از آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف، تحلیل عاملی تأییدی و مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید. نتایج نشان داد سبک فرزندپروری مقتدرانه با ضریب تأثیر ۰/۷۶، سبک مستبدانه با ۰/۸۵، سبک سهل‌گیرانه با ۰/۷۹ و تاب‌آوری مادران با ۰/۸۱، همگی تأثیر مستقیم و معناداری بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دارند. این یافته‌ها بیانگر نقش برجسته خانواده و تاب‌آوری والدین در ارتقاء رفتارهای مسئولانه در نوجوانان است.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت‌پذیری، سبک‌های فرزندپروری، تاب‌آوری.

پذیرش: اسفند ۱۴۰۴

دریافت: دی ۱۴۰۴

نوع مقاله: پژوهشی

مقدمه

هر جامعه‌ای یک نظام ارزشی کلی را که برای پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های شهروندان و جامعه مناسب می‌داند انتخاب و اجرا می‌کند و نقش انتقال و توسعه را به مدرسه محول می‌کند (جونگر، مارز و وگت^۱، ۲۰۱۸). در نظام آموزشی دنیای امروز، مدارس مهم‌ترین منبع کسب دانش، شکوفایی استعداد و درک افراد به‌ویژه دانش‌آموزان محسوب می‌شوند که در هر جامعه‌ای مهم و کانون توجه‌اند (اوضاعی و همکاران، ۱۳۹۸). هر نظام آموزشی با طراحی و تدوین برنامه‌های درسی خاص سعی در انتقال دانش و مهارت‌های مختلف به دانش‌آموزان دارد و آنها را برای ایفای نقش‌ها و مسئولیت‌های خود در زندگی واقعی آماده می‌کند؛ بنابراین دانش‌آموزان تجربیات بسیار ارزشمندی را در سیستم‌های آموزشی کسب می‌کنند که بیشتر آنها در برنامه‌های درسی برنامه‌ریزی شده تعریف نشده‌اند (ملازهی، یارمحمدیان و شاه طالبی، ۱۳۹۸). از مهم‌ترین سرفصل‌های آموزش غیررسمی در مدارس، تقویت مسئولیت‌پذیری^۲ دانش‌آموزان است، به‌واقع مسئولیت‌پذیری یک هدف مهم توسعه در برنامه درسی مدرسه است (هورنگ، هسو و تای^۳، ۲۰۱۹).

مسئولیت را می‌توان به‌عنوان پیروی از قوانین و پاسخگویی به انتظارات تعریف کرد (کاربونرو، مارتین-آنتون، اوترو و مونسالوو^۴، ۲۰۱۷). به عبارت دیگر، مسئولیت‌پذیری فرایندی است که اهداف، اقدامات و پیامدهای مبتنی بر دانش موجود را ادغام می‌کند و رفتار انسانی و اجتماعی، برابری و شناخت جامعه را هدایت می‌کند و دلالت بر این دارد که همه افراد در قبال یکدیگر مسئول

^۱ Jonker, Märzn & Voogt

^۲ responsibility

^۳ Horng, Hsu & Tsai

^۴ Carbonero, Martín-Antón, Otero & Monsalvo

هستند (مارتینز-والدیویا، پگالازار-پالومینو و بورگس-گارسیا^۵، ۲۰۲۰). رفتار مسئولانه در روابط بین‌فردی منجر به انعطاف‌پذیری، سازگاری اجتماعی و در نهایت موفقیت در زندگی می‌شود. رفتار غیرمسئولانه نیز منجر به رفتار خودخواهانه و اختلال در روابط اجتماعی می‌شود، بنابراین وجود افراد با احساس مسئولیت بالا یک سرمایه اجتماعی بزرگ است (احمدی زمانی، گودرجی و دیالمه، ۱۳۹۸).

مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در بعد فردی و اجتماعی مفهومی است که می‌تواند با درک آن و درعین‌حال رعایت تفاوت‌های موجود، وسیله‌ای برای حفظ هماهنگی اجتماعی باشد (رضازاده، ۱۳۹۸). پرورش مسئولیت در بین دانش‌آموزان یک هدف مهم آموزشی است به‌طوری‌که دانش‌آموزان باید در هر زمان و مکان به نظم درونی دست یابند (فتحی، ۱۳۹۸). دانش‌آموزان مسئولیت‌پذیر افرادی هستند که دارای وجدان اخلاقی بوده و به‌طور خودجوش، خودانگیخته و خودکنترل‌کوش و تلاش خود را به فعلیت رسانده که از این طریق بیشترین توانایی خود برای انجام صحیح کارها و وظایف محوله به کار گیرند. فرهنگ موجود در جامعه ما تأکید بسیاری به تأثیر مسئولیت و پذیرش آن در سرنوشت خود و دیگران کرده است و افراد را از گریز از انجام مسئولیت، غرق شدن در خود، انزوا، نفرت و فرار از اجتماع بازداشته است. به عبارتی مسئولیت‌پذیری را توانایی پذیرش، پاسخگویی یا به عهده گرفتن کارها تلقی کرده‌اند (احمدی زمانی و همکاران، ۱۳۹۸).

یکی از عوامل دخیل در مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان نقش والدین است، بررسی‌ها نشان داده است ارتباط بین فرزندان و والدین یکی از مهم‌ترین عواملی است که در شکل‌گیری و رشد شخصیت سالم مؤثر است. رشد مثبت فرزندان سالم زیربنای جامعه و عامل مهمی در پیشرفت و موفقیت آینده است (دارلین چورچیل و لیپمن^۶، ۲۰۱۶)؛ بنابراین سلامت روانی و اجتماعی فرزندان که به‌عنوان نسل آینده یا آینده‌سازان جامعه شناخته می‌شوند، همواره موردتوجه سیاست‌گذاران و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت روان جامعه بوده است و خانواده و اعضای آن نقشی کلیدی در رشد و تکامل دانش‌آموزان دارند که بدون حمایت آن‌ها نمی‌توان رشد جسمی، روانی و اجتماعی دانش‌آموزان را تصور کرد (پوتری، سوریانسیاه و وحدینی^۷، ۲۰۱۹)؛ بر این اساس می‌توان گفت از جمله عواملی است که بر رشد مسئولیت‌پذیری فرزندان و دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد، سبک فرزندپروری^۸ والدین می‌باشد. در این راستا خرم‌دل (۱۴۰۲) در پژوهشی که انجام داد تأثیر سبک‌های فرزندپروری را بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان تأیید کرد. همچنین خلعتی (۱۴۰۱) نیز در بررسی خود مسئولیت‌پذیری را بر اساس سبک‌های فرزندپروری پیش‌بینی کرد. به‌علاوه عبدالرحمان^۹ و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که سبک فرزندپروری بهتر موجب مسئولیت‌پذیری بیشتر فرزند می‌شود.

والدین رفتار مستقل را در نوجوانان ترویج می‌دهند، آموزش می‌دهند، حمایت می‌کنند و الگوهایی را برای فرزندان خود ارائه می‌کنند که مسیر موفقیت آنها را افزایش می‌دهد (خلیلی، ۱۳۹۹). سبک‌های فرزندپروری روش‌های آموزشی است که در آن والدین از ترکیبی متعادل از پذیرش و کنترل در برخورد با فرزندان خود استفاده می‌کنند. سبک فرزندپروری را می‌توان مجموعه یا سیستم رفتاری تعریف کرد که تعاملات والدین و فرزند را در موقعیت‌های مختلف توصیف می‌کند و در محیط تعامل مؤثر ایجاد می‌کند. سبک فرزندپروری شامل مهارت‌های بین‌فردی و انتظارات عاطفی است که تحت تأثیر ویژگی‌های والدین و سبک دلبستگی آنها است و به‌واقع سبک فرزندپروری یکی از عوامل اصلی و فرآیندهای پویا و مؤثر در درون خانواده است و آن را باتوجه به ابعاد رفتار، مسئولیت و کنترل به انواع مستبد، مقتدرانه و آزاد یا لیبرال تقسیم می‌کنند. (ذکایی فر و موسی زاده،

^۴ Martínez-Valdivia, Pegalajar-Palomino & Burgos-García

^۶ Darling-Churchill & Lippman

^۷ Putri, Suriansyah & Wahdini

^۸ parenting styles

^۹ Abdurahman

۱۳۹۹). والدین مستبد پذیرش بی‌قیدوشرط کمی دارند و به نیازهای فرزندانشان پاسخ نمی‌دهند و تمایل به انتقاد، تنبیه یا نادیده گرفتن آنها دارند و از نظر عاطفی کمتر در دسترس فرزندانشان هستند (امانی، ۱۳۹۷).

در سبک فرزندپروری سهل‌انگار، والدین از قوانین ناپایدار یا بدون ساختار در اعمال خود استفاده می‌کنند و در سبک فرزندپروری نظم ندارند. در سبک اقتدار نیز، رفتار والدین با فرزندان مبتنی بر اصول اعتدال، ارتباط و صمیمیت است (ناظر و همکاران، ۱۳۹۵). والدین سهل‌انگار نیز عملکرد تحصیلی فرزندان خود را نادیده می‌گیرند و یا با آن برخورد منفی می‌کنند و برای اوقات فراغت و تماشای تلویزیون فرزندان خود قوانین و مقرراتی وضع نمی‌کنند و این کار را انجام می‌دهند. آنها بر تکالیف فرزندان خود نظارت ندارند (سرپولکی و کلاهی، ۱۳۹۵). در سبک فرزندپروری سهل‌انگار، علی‌رغم روابط نزدیک و محبت‌آمیز والدین با فرزندان، شاهد فقدان راهنمایی، آموزش و انضباط والدین به منظور کمک به کودکان در یادگیری مسئولیت‌پذیری و توجه به دیگران هستیم (ابراهیمی و موسوی، ۱۳۹۷). کنترل کمتر والدین در این سبک باعث می‌شود، کودک احساس کند که می‌تواند به هر نحوی عمل کند و چارچوب به او تحمیل نشود؛ در نتیجه دانش‌آموزان با سبک تربیتی سهل‌گیر مسئولیت‌پذیری کمتری دارند، نسبت به تکالیف بی‌تفاوت‌اند، پرتلاش نیستند و در نتیجه عملکرد تحصیلی آنها ضعیف است (یعقوب‌لو و اصل‌فتاحی، ۱۴۰۱). بر این اساس به نظر می‌رسد که جنبه‌های عاطفی تعاملات والدین و فرزند نقش مهمی در شکل‌گیری رفتار و نگرش‌های اجتماعی فرزندان دارد. اگر والدین صمیمانه کودک را دوست داشته باشند و به او اعتماد کنند، او نیز یاد می‌گیرد که دیگران را دوست داشته باشد و امثال او را دوست داشته باشد و در قبال آنها مسئولیت‌پذیر باشند (سوات^{۱۰}، ۲۰۱۸).

علاوه بر نقش سبک فرزندپروری بر مسئولیت‌پذیری فرزندان، دیگر متغیری که در مطالعه حاضر به آن می‌پردازیم و نقش آن را در مسئولیت‌پذیری بررسی می‌نمایم، تاب‌آوری^{۱۱} والدین است. بررسی‌ها نشان داده است والدینی که تاب‌آورترند و توانایی و انعطاف‌پذیری بیشتری در برابر مسائل و مشکلات زندگی دارند، به طور غیرمستقیم فرزندان خویش را به مسئولیت‌پذیری دعوت می‌نمایند (پونیزوسکی - برگلسون، کورمن و روئر - استریر^{۱۲}، ۲۰۱۵). در این راستا بهجت فومنی و فضل‌الهی قمشی (۱۴۰۱) بیان داشتند که تاب‌آوری می‌تواند مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را پیش‌بینی کند. به علاوه مورنیاتی و سیمورانگیر^{۱۳} (۲۰۲۲) نقش تاب‌آوری مادران بر یادگیری فرزند را مطرح کردند و در تحقیق به این نتیجه رسیدند که تاب‌آوری مادران بر مسئولیت‌پذیری فرزند تأثیر دارد. تاب‌آوری یکی از مفاهیم و سازه‌های رایج موردعلاقه و مطالعه در روان‌شناسی مثبت‌نگر است که جایگاه مهمی در حوزه‌های روان‌شناسی رشد، روان‌شناسی خانواده و سلامت روان به دست آورده است، به طوری که میزان پژوهش‌های مرتبط با این سازه در حال افزایش است (رهبر کرباسدهی، ابوالقاسمی و رهبر، ۱۳۹۸). تاب‌آوری توانایی حفظ تعادل زیستی - روانی در شرایط دشوار و همچنین توانایی فرد برای سازگاری با تغییرات، خواسته‌ها و شکست‌ها است. تاب‌آوری نتیجه سازگاری مثبت است. تجربه‌ها و چالش‌های دشوار در زندگی نه تنها به معنای مواجهه با موقعیت‌های دشوار، بلکه به معنای حل مسائل دشوار به شیوه‌ای خوب و کارآمد است (فتاحی، دلداده مقدم و تقوی، ۱۳۹۸).

تاب‌آوری روان‌شناختی به عنوان راهی برای ایجاد سازگاری موفقیت‌آمیز با موقعیت‌های تهدیدکننده و سازگاری در پاسخ به موقعیت‌های نامطلوب است (بایوت و وستنبرگ^{۱۴}، ۲۰۱۹) و این قابلیت به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا بتوانند بهتر با موقعیت سازگار شوند و تعادل بیولوژیکی خود را حفظ کنند (بلوه و دراکنش^{۱۵}، ۲۰۲۰). تاب‌آوری دانش‌آموزان را قادر می‌سازد حس همدلی خود را تقویت کرده و روابط بهتری با دیگران برقرار کنند و در نتیجه مهارت‌های عملی و بین‌فردی آنها بهبود می‌یابد

¹⁰ Suat

¹¹ resilience

¹² Ponizovsky-Bergelson, Kurman & Roer-Strier

¹³ Murniarti & Simorangkir

¹⁴ Blöte & Westenberg

¹⁵ Beloe & Derakshan

و می‌توانند بر مشکلات و چالش‌ها غلبه کنند و کنترل زندگی خود را در دست بگیرند؛ بنابراین، ضعف در تاب‌آوری باعث بروز مشکلات روان‌شناختی می‌شود (تراپی گل‌سفید، نویدی مقدم و منیرپور، ۱۳۹۸).

در حال حاضر مسئله مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان به یکی از مسائل مهم تبدیل شده است، چرا که دانش‌آموزان بزرگ‌ترین سرمایه انسانی هر جامعه به حساب می‌آیند و با بهره‌گیری از علم و دانش و مهارت‌های یادگیری می‌توانند گام‌های محکمی در جهت بهبود و رفاه جامعه بردارند، بنابراین یکی از اهداف مهم نظام آموزشی تربیت دانش‌آموزان مسئولیت‌پذیر است (گیل^{۱۶}، ۲۰۱۷) و مدارس باید به دنبال این باشند که به تدریج دانش‌آموزان را از وابستگی به معلم جدا کند و به آنها بیاموزد که هر کاری را که برای هدایت رفتارشان لازم است انجام دهند؛ بنابراین، یکی از جامع‌ترین اهداف آموزش در هر جامعه‌ای، آموزش مسئولیت‌پذیری در قبال اعمال خود به دانش‌آموزان است (چنگ^{۱۷}، ۲۰۱۷). به علاوه بر این، اگر دانش مسئولیت شخصی یادگیری خود را انتخاب کرده و بپذیرند، علاقه بیشتری به انجام تکالیف، تحقیق و پژوهش خواهند داشت و حتی این مسئله بر اهداف آنها تأثیر عمیقی می‌گذارد؛ بنابراین مطالعه مسئولیت‌پذیری فراگیران نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی دانش‌آموزان دارد (حسینی و میرزایی خالص، ۱۴۰۰).

اما علی‌رغم اهمیت مسئله مسئولیت‌پذیری، متأسفانه امروزه شاهد ضعف اخلاقی در جوامع هستیم و این مسئله به عنوان مهم‌ترین معضل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در نوجوانان شناخته شده است و نوجوانان مسئولیت کمتری در حوزه فردی و اجتماعی دارند (احمدی زمانی، گودرجی و دیالمه، ۱۳۹۸). لزوم توجه به مسئله مسئولیت‌پذیری در دوره اول متوسطه دوچندان است چرا که دانش‌آموزان در این مقطع با تغییرات عمده‌ای در زندگی تحصیلی و شخصی خود روبه‌رو می‌شوند و ممکن است این تغییرات آنها را با چالش‌هایی مواجه نماید. به طوری که مطالعات نشان داده است دانش‌آموزان در این دوره به دنبال یافتن هویت خود هستند و ممکن است در پذیرش مسئولیت‌ها تردید کنند، از سوی دیگر افزایش ناگهانی حجم مطالب درسی و تغییر ناگهانی روش تدریس ممکن است انگیزه آنها را برای تحصیل کاهش دهد و ممکن است باعث شود که آنها از پذیرفتن مسئولیت‌های خود طفره برونند و مشکلاتی از قبیل مشکلات در یادگیری و درک مفاهیم را تجربه کنند. همچنین دانش‌آموز به دلیل تغییرات هورمونی دوران بلوغ می‌تواند با نوسانات خلقی و مشکلات عاطفی مواجه شود. فشار گروه همسالان و تمایل به پذیرفته شدن در گروه نیز ممکن است، باعث شود که دانش‌آموزان رفتارهای مسئولانه را نادیده بگیرند. این عدم مسئولیت‌پذیری، به تعویق انداختن کارها تا آخرین لحظه را به دنبال دارد و این رویه سبب می‌شود، دانش‌آموزان در مدیریت زمان خود با مشکل مواجه شوند و نتوانند برنامه‌ریزی مناسبی برای انجام کارهای خود داشته باشند و همواره، به دنبال راه‌حل‌های ساده و سریع باشند و از تلاش برای حل آنها به صورت مستقل خودداری می‌کنند که در نتیجه آن شاهد عدم موفقیت دانش‌آموزان در برخی از کارها و در نهایت کاهش اعتمادبه‌نفس و نپذیرفتن مسئولیت‌های جدید توسط دانش‌آموزان خواهیم بود.

از این رو لازم است تا به بررسی و شناخت مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان دوره اول متوسطه بپردازیم و نیازهای آموزشی و مهارتی آنها را در خانواده و جامعه به طور دقیق‌تر بررسی نمایم تا با آشناسازی خانواده‌ها در تربیت فرزند مسئولیت‌پذیر و مستقل، از مشکلات آنها کاسته و آنها را برای ورود به جامعه و ساخت زندگی باکیفیت‌تر رهنمون سازیم. همین‌طور آگاه‌سازی والدین نسبت به نقش خویش و تقویت تاب‌آوری و بهبود سبک فرزندپروری در آنها موجب می‌شود سطح انتظارات خود را از فرزند تعدیل کنند و دانش‌آموز را برای سازگاری با تغییرات این مقطع تحصیلی یاری کنند و بتوانند حس مسئولیت‌پذیری آنها را تقویت کنند. این در حالی است که علی‌رغم نیاز مطالعاتی در این حوزه، بررسی‌ها نشان داده است که کمتر پژوهشی به بررسی این مهم پرداخته است و خلاءهای تحقیقاتی وسیعی در این بین مشهود است که محقق با علم به این مسئله بر آن

¹⁶ Gil¹⁷ Cheng

برآمده است تا در پژوهش حاضر به بررسی این مسئله و پاسخگویی به این فرضیه برآید که آیا سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران توانایی پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره اول متوسطه را دارند؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر جهت‌گیری کاربردی، از نظر فلسفه اثبات‌گرا، از نظر استراتژی کمی، از نظر هدف توصیفی، از نظر افق زمانی مقطعی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها مبتنی بر پرسش‌نامه است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دوره اول متوسطه شهر رزن در منطقه سردرود به تعداد ۸۸۴ نفر و مادران آنان بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ مشغول به تحصیل بودند. نمونه آماری با استفاده از جدول مورگان و کرجسی و به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به تعداد ۳۱۶ نفر برآورد شد. بدین ترتیب که از میان هشت مدرسه متوسطه اول شهر رزن، ابتدا پنج مدرسه و سپس از میان آنها سه مدرسه به صورت تصادفی انتخاب گردید و پرسشنامه‌های مربوطه بین دانش‌آموزان و مادران توزیع شد.

برای گردآوری داده‌ها از سه پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان لویس (۲۰۰۱) با ۱۷ سؤال و دو بعد مسئولیت‌پذیری نسبت به خود و دیگران، بر اساس طیف لیکرت طراحی شده است که دامنه امتیاز آن بین ۱۱ تا ۸۳ قرار دارد و ضریب آلفای کرونباخ آن برای مسئولیت‌پذیری خود ۷۲ درصد و برای دیگران ۷۷ درصد گزارش شده است. پرسشنامه سبک فرزندپروری بامریند (۱۹۷۲) دارای ۳۰ سؤال است که سه شیوه فرزندپروری مقتدرانه، مستبدانه و سهل‌گیرانه را با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت می‌سنجد و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۷۲ گزارش شده است. همچنین برای سنجش تاب‌آوری از مقیاس ۲۵ سؤالی کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) استفاده شد که بر اساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شود و بازه نمرات آن بین ۲۵ تا ۱۲۵ است که نمره ۷۵ به عنوان نقطه برش در نظر گرفته شده است. روایی و پایایی این مقیاس به ترتیب ۰/۸۸ و ۰/۷۸ احراز شده و نسخه فارسی آن توسط جوکار (۱۳۸۶) تهیه گردیده است. روش جمع‌آوری اطلاعات به گونه‌ای بود که برای گردآوری ادبیات پژوهش از روش کتابخانه‌ای و برای دستیابی به نتایج از توزیع میدانی پرسشنامه‌ها استفاده شد و پس از تکمیل دقیق پرسشنامه‌ها توسط شرکت‌کنندگان، داده‌ها جمع‌آوری و برای تجزیه و تحلیل آماده شدند.

یافته‌های پژوهش

بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها

به منظور تعیین نوع آزمون‌های آماری قابل استفاده در بخش آمار استنباطی، لازم است ابتدا نرمال بودن توزیع متغیرهای اصلی پژوهش مورد بررسی قرار گیرد. جدول ۱ نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف را برای متغیرهای مسئولیت‌پذیری و تاب‌آوری نشان می‌دهد.

فرض H_0 : توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش نرمال هستند.

فرض H_1 : توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش نرمال نیستند.

جدول ۱: آزمون نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش

متغیرها	آماره Z	سطح معنی‌داری
مسئولیت‌پذیری	۰/۱۴۴	۰/۰۰۱
تاب‌آوری	۰/۱۱۹	۰/۰۰۱

جدول ۱ نشان می‌دهد، سطح معناداری برای هردو متغیر، کمتر از ۰/۰۵ است. بر این اساس، فرض صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع داده‌ها رد می‌شود. در نتیجه، استفاده از آزمون‌های آماری ناپارامتریک در تحلیل‌های استنباطی این پژوهش ضروری و قابل دفاع است.

مدل اندازه‌گیری

مدل اندازه‌گیری یا همان مدل بیرونی، به مدلی گفته می‌شود که در آن رابطه متغیرهای مکنون (پنهان) و متغیرهای آشکار سنجیده شده و بر مبنای این روابط می‌توان به بررسی وظیفه اصلی مدل اندازه‌گیری پرداخت که همان سنجش روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری است. در واقع در مدل اندازه‌گیری، ابتدا روایی ابزار اندازه‌گیری مورد سنجش واقع می‌شود تا بتوان اعتبار پرسشنامه مورد بررسی واقع شود و در ادامه پایایی ابزار اندازه‌گیری جهت بررسی تعمیم‌پذیری نتایج از نمونه به جامعه صورت می‌پذیرد.

سنجش روایی مدل اندازه‌گیری

در این بخش، به ترتیب با سه آزمون‌های روایی از جمله همگنی، همگرا و واگرا می‌توان سنجید که چقدر پرسشنامه همان چیزی را که مدنظر دارد، اندازه‌گیری می‌کند و به عبارتی، پرسشنامه به صورت دقیق و صحیح می‌تواند متغیر مورد نظر را اندازه‌گیری نماید. در گام ۱ (آزمون همگنی) بارعاملی تک‌تک فرضیهات مورد سنجش قرار می‌گیرد و فرضیهات غیرمرتبط حذف می‌شوند. در گام ۲ (روایی همگرا) بر مبنای فرضیهات معتبر مستخرج شده از گام ۱، همسویی فرضیهات هر متغیر یا بعد مورد بررسی واقع می‌شود و در نهایت در گام ۳ (روایی واگرا) عدم همسویی و هم خطی بین فرضیهات هر متغیر یا بعد با فرضیهات متغیر یا ابعاد دیگر مورد سنجش واقع خواهد شد.

گام ۱: روایی همگنی

آزمون همگنی به جهت تک جنسی کردن یا همگن کردن فرضیهات هر متغیر انجام می‌شود و به عبارتی این آزمون به بررسی بارعاملی فرضیهات متغیرهای پژوهش می‌پردازد تا مشخص گردد، هر فرضیه بر مبنای بارعاملی، تا چه میزان می‌تواند متغیر مورد نظر را بسنجد و آن را اندازه‌گیری نماید. بنابراین در جدول شماره ۴-۱۵ بارهای عاملی هریک از فرضیهات پرسشنامه آورده شده است:

جدول شماره ۲: سنجش روایی همگنی

متغیر	شماره فرضیه	بار عاملی	نتیجه
مسئولیت‌پذیری	۱	۰/۸۶۷	تائید فرضیه
	۲	۰/۷۹۱	تائید فرضیه
	۳	۰/۷۶۳	تائید فرضیه
	۴	۰/۸۳۱	تائید فرضیه
	۵	۰/۸۵۷	تائید فرضیه
	۶	۰/۸۴۵	تائید فرضیه
	۷	۰/۴۱۱	تائید فرضیه
	۸	۰/۴۳۴	تائید فرضیه

پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره اول متوسطه بر اساس سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران

تائید فرضیه	۰/۷۳۹	۹
تائید فرضیه	۰/۷۵۵	۱۰
تائید فرضیه	۰/۴۲۴	۱۱
تائید فرضیه	۰/۴۳۷	۱۲
تائید فرضیه	۰/۶۹۵	۱۳
تائید فرضیه	۰/۸۴۷	۱۴
تائید فرضیه	۰/۷۷۹	۱۵
تائید فرضیه	۰/۷۷۲	۱۶
تائید فرضیه	۰/۴۱۲	۱۷
تائید فرضیه	۰/۴۲۲	۱
تائید فرضیه	۰/۸۸۳	۲
تائید فرضیه	۰/۴۰۶	۳
تائید فرضیه	۰/۴۴۱	۴
تائید فرضیه	۰/۶۷۷	۵
تائید فرضیه	۰/۶۶۷	۶
تائید فرضیه	۰/۴۲۱	۷
تائید فرضیه	۰/۴۲۲	۸
تائید فرضیه	۰/۸۱۵	۹
تائید فرضیه	۰/۸۷۴	۱۰
تائید فرضیه	۰/۷۹۰	۱۱
تائید فرضیه	۰/۷۰۸	۱۲
تائید فرضیه	۰/۸۰۴	۱۳
تائید فرضیه	۰/۸۰۹	۱۴
تائید فرضیه	۰/۸۴۳	۱۵
تائید فرضیه	۰/۸۸۰	۱۶
تائید فرضیه	۰/۴۲۱	۱۷
تائید فرضیه	۰/۸۸۹	۱۸
تائید فرضیه	۰/۷۵۵	۱۹
تائید فرضیه	۰/۸۷۶	۲۰
تائید فرضیه	۰/۹۱۶	۲۱
تائید فرضیه	۰/۸۲۶	۲۲
تائید فرضیه	۰/۵۹۰	۲۳
تائید فرضیه	۰/۶۴۹	۲۴
تائید فرضیه	۰/۴۵۱	۲۵

تاب‌آوری

از جدول شماره ۲ مشخص است که هر فرضیه با بارعاملی خاصی آورده شده است که هر بارعاملی، گویای میزان اندازه‌گیری آن متغیر براساس آن فرضیه است. لذا فرضیه‌هایی که بارهای عاملی آنها بیشتر از ۰/۴ یا ۰/۴۰ هستند، متغیر مورد نظر را به درستی می‌سنجند و بنابراین در مدل اندازه‌گیری یا مدل بیرونی باقی‌مانده و تأیید می‌شوند و به عبارتی صلاحیت سنجش متغیر را دارند. در حالی که فرضیه‌هایی که بارهای عاملی آنها کمتر از ۰/۴ یا ۰/۴۰ است، از مدل نهایی حذف می‌گردند، زیرا آنطور که باید قادر نیستند متغیر را مورد بررسی و اندازه‌گیری قرار دهند. اکنون بعد از بررسی گام ۱ (روایی همگنی) و مشخص شدند فرضیه‌ها معتبر از حیث بارعاملی، نوبت سنجش گام ۲ (روایی همگرا) خواهد بود.

گام ۲: روایی همگرا

گام دوم در سنجش روایی، مربوط به روایی همگرا می‌باشد که در آن همگرایی سازه مورد سنجش قرار می‌گیرد. در این بخش با شاخص میانگین واریانس استخراجی^{۱۸} و ضریب پایایی ترکیبی^{۱۹} می‌توان سنجید که فرضیه‌ها هر متغیر یا فرضیه‌ها هر بعد، همگرایی و همبستگی درونی دارند و به عبارتی، فرضیه‌ها هر متغیر یا هر بعد، دقیقاً همان متغیر یا بعد را می‌سنجند که این امر یکی با بررسی شاخص میانگین واریانس استخراجی و دیگری با مقایسه شاخص میانگین واریانس استخراجی با ضریب پایایی ترکیبی در قالب دو شرط، قابل تحلیل خواهد بود. اکنون جدول شماره ۳ با استفاده از آزمون میانگین واریانس استخراجی و ضریب پایایی ترکیبی، روایی همگرا ابزار اندازه‌گیری را مورد بررسی و سنجش قرار داده است.

جدول شماره ۳: سنجش روایی همگرا

نام متغیر	میانگین واریانس استخراجی (AVE)	ضریب پایایی ترکیبی (CR)	CR>AVE
اعتماد به غرایز فردی	۰/۵۸۴	۰/۸۹۴	تأیید
تاب‌آوری	۰/۵۶۷	۰/۹۴۴	تأیید
تأثیرات معنوی	۰/۵۱	۰/۷۹۸	تأیید
تصور از شایستگی فردی	۰/۵۶۷	۰/۸۶۶	تأیید
سهل گیرانه	۰/۵۱	۰/۸۹	تأیید
مسئولیت‌پذیری	۰/۵۴۹	۰/۹۱	تأیید
مسئولیت‌پذیری خود	۰/۵۶۸	۰/۷۵۸	تأیید
مسئولیت‌پذیری دیگران	۰/۶۰۹	۰/۸۸۸	تأیید
مستبدانه	۰/۵۴۴	۰/۸۷۲	تأیید
مقتدرانه	۰/۵۶۶	۰/۸۲۴	تأیید
پذیرش مثبت تغییر	۰/۵۵۸	۰/۷۶۸	تأیید
کنترل	۰/۸۱۱	۰/۹۲۸	تأیید

همان طور که از جدول شماره ۳ مشخص می‌باشد، برای تمامی متغیرها یا ابعاد، میانگین واریانس استخراجی بیشتر از ۰/۵ است. بنابراین تمامی فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد همزمان قادرند، حداقل به میزان ۰/۵۰ آن متغیر یا بعد را مورد سنجش دهند و به عبارتی، فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد بیشتر از ۰/۵۰ با یکدیگر همبستگی درونی داشته و این خود تشکیل‌دهنده یک متغیر

¹⁸ average Variance Extraction (AVE)

¹⁹ composite Reliability (CR)

یا بعد واحد را خواهد داد. لذا از شرط اول توضیح داده شده در بالا، می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه از روایی همگرا بالایی برخوردار است. اکنون بعد از بررسی شرط اول، لازم است که در شرط دوم، میانگین واریانس استخراجی برای تک‌تک متغیرها کمتر از ضریب پایایی ترکیبی باشد. لازم به ذکر است که توضیحات کامل ضریب پایایی ترکیبی در بخش سنجش پایایی ارائه خواهد شد. اکنون در شرط دوم چون برای تمام متغیرها یا ابعاد، ضریب پایایی ترکیبی بیشتر از میانگین واریانس استخراجی است، لذا مدل اندازه‌گیری پژوهش از روایی همگرایی بالایی بهره می‌برد. اکنون که گام ۱ (روایی همگنی) و گام ۲ (روایی همگرا) مورد تأیید قرار گرفتند و مشخص گردید که هم تک‌تک فرضیه‌ها و هم مجموعه فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد، روا و معتبر هستند، نوبت بررسی گام ۳ (روایی واگرا) فرا رسیده است.

گام ۳: روایی واگرا

گام ۳ که آخرین گام مربوط به سنجش روایی است، با استفاده از آزمون فورنل و لارکر^{۲۰}، روایی واگرا (روایی افتراقی یا روایی تشخیصی) را مورد بررسی قرار می‌دهد. بر مبنای این آزمون مشخص می‌شود که فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد با فرضیه‌ها سایر متغیرها یا ابعاد دیگر، همسویی و همگرایی زیادی ندارد و در واقع واگرا از هم عمل می‌کنند و این امر نشان می‌دهد که فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد متفاوت با فرضیه‌ها متغیرها یا ابعاد دیگر است و این خود گویای متناسب و خاص بودن فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد می‌باشد. در جدول شماره ۴ با استفاده از آزمون مذکور، عدم هم خطی بحرانی فرضیه‌ها هر متغیر یا بعد مورد سنجش واقع شده است.

جدول ۴: سنجش روایی واگرا

متغیرها	اعتماد به غرایز فردی	تاب‌آوری	تأثیرات معنوی	تصور از شایستگی فردی	سهل‌گیرانه	مسئولیت‌پذیری	مسئولیت‌پذیری خود	مسئولیت‌پذیری دیگران	مستبدانه	مقتدرانه	پذیرش مثبت تغییر	کنترل
اعتماد به غرایز فردی	۰/۷۶۴											
تاب‌آوری	۰/۶۸۲	۰/۷۵۲										
تأثیرات معنوی	۰/۶۷۳	۰/۶۱۵	۰/۷۱۴									
تصور از شایستگی فردی	۰/۶۴۵	۰/۶۸۳	۰/۶۳۳	۰/۷۵۲								
سهل‌گیرانه	۰/۶۱۴	۰/۶۵۱	۰/۶۴۷	۰/۷۰۴	۰/۷۱۴							

مستولیت پذیری	۰/۰۰	۰/۱۱	۰/۵۳	۰/۶۱	۰/۵۰	۰/۶۲	۰/۶۰					
مستولیت پذیری خود	۰/۸۲	۰/۷۰	۰/۶۴	۰/۷۱	۰/۶۰	۰/۶۶	۰/۵۳					
مستولیت پذیری دیگران	۰/۶۰	۰/۶۵	۰/۵۷	۰/۶۷	۰/۶۰	۰/۶۷	۰/۶۰	۰/۷۸				
مستبدانه	۰/۵۱	۰/۶۲	۰/۵۳	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۷۸			
مقتدرانه	۰/۵۱	۰/۵۸	۰/۵۸	۰/۵۹	۰/۶۱	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۷۸			
پذیرش مثبت تغییر	۰/۶۲	۰/۶۵	۰/۶۰	۰/۵۵	۰/۵۵	۰/۶۱	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۷۸			
کنترل	۰/۷۱	۰/۶۴	۰/۶۹	۰/۷۵	۰/۶۹	۰/۶۹	۰/۶۹	۰/۶۹	۰/۷۸			

جدول شماره ۴ نشان می دهد که مقادیر روی قطر اصلی که هایلایت شده اند، در واقع همان جذر میانگین واریانس استخراجی هستند و چون تمامی مقادیر روی قطر اصلی از اعداد هم ردیف خود بزرگتر هستند، لذا متغیرها و ابعاد از روایی واگرا مطلوبی برخوردار هستند و به عبارتی می توان نتیجه گرفت بین فرضیهات هر متغیر یا بعد نسبت به فرضیهات متغیر یا بعد دیگر، واگرایی و یا عدم هم خطی وجود دارد.

اکنون بعد از برداشتن ۳ گام روایی یعنی (روایی همگنی)، (روایی همگرا) و (روایی واگرا)، مشخص شد که پرسشنامه پژوهش با عنوان پیش بینی مسئولیت پذیری دانش آموزان دوره ی اول متوسطه براساس سبک های فرزندپروری و تاب آوری مادران از روایی مناسبی برخوردار است و در حقیقت فرضیهات پرسشنامه از اعتبار بالایی برخوردار هستند.

سنجش پایایی مدل اندازه گیری

در این بخش با سه آزمون ضریب پایایی آلفای کرونباخ^{۲۱}، ضریب پایایی ترکیبی و ضریب اسپیرمن^{۲۲} می توان سنجید که چقدر پرسشنامه از تعمیم پذیری بالایی برخوردار است و می توان نتایج آن را از نمونه مورد مطالعه در پژوهش حاضر به جامعه پژوهش تعمیم داد که در حقیقت همان سنجش میزان پایایی است. در واقع با بررسی سه آزمون فوق می توان به این نتیجه دست یافت که اگر مجدد پرسشنامه به نمونه دیگری از همین جامعه داده شود، نتایجی تا حدودی مشابه نمونه حاضر به دست می آید که این همان تأیید پایایی پرسشنامه خواهد بود. حال با توجه به توضیحات مذکور، در جدول شماره ۵ پایایی پرسشنامه با استفاده از سه آزمون فوق سنجش شد.

²¹ cronbach's Alpha Reliability (CAR)

²² Spearman

جدول شماره ۵: سنجش پایایی مدل اندازه‌گیری

نام متغیر	ضریب پایایی آلفای کرونباخ	ضریب پایایی ترکیبی	ضریب اسپیرمن
اعتماد به غرایز فردی	۸۴۸/۰	۸۹۴/۰	۹۱۲/۰
تاب‌آوری	۹۲۹/۰	۹۴۴/۰	۹۶۹/۰
تأثیرات معنوی	۹۲۱/۰	۷۹۸/۰	۹۸۴/۰
تصور از شایستگی فردی	۸۳۳/۰	۸۶۶/۰	۹۳۳/۰
سهل‌گیرانه	۸۴۹/۰	۸۹/۰	۹۴۱/۰
مسئولیت‌پذیری	۸۸۰/۰	۹۱/۰	۹۴۹/۰
مسئولیت‌پذیری خود	۹۵۱/۰	۷۵۸/۰	۸۷۱/۰
مسئولیت‌پذیری دیگران	۸۳۰/۰	۸۸۸/۰	۹۰۹/۰
مستبدانه	۸۳۲/۰	۸۷۲/۰	۹۰۷/۰
مقتدرانه	۷۶۲/۰	۸۲۴/۰	۸۵۱/۰
پذیرش مثبت تغییر	۹۱۵/۰	۷۶۸/۰	۸۳۶/۰
کنترل	۸۸۳/۰	۹۲۸/۰	۸۸۹/۰

بر اساس جدول شماره ۵ می‌توان مشاهده کرد که ضرایب پایایی آلفای کرونباخ تمامی متغیرها یا ابعاد، بیشتر از ۰/۷ یا ۷۰٪ هستند و این امر نشان می‌دهد که فرضیه‌ها پرسشنامه در خارج از مدل اندازه‌گیری (مدل بیرونی) همسانی درونی بالایی دارند و از پایایی مطلوبی برخوردار هستند. یعنی در حقیقت همسانی درونی هر متغیر یا بعد، به تنهایی و بیرون از مدل اندازه‌گیری سنجش شده است و نشان داده است که فرضیه‌ها آن متغیر یا بعد همسان و هم خط هستند. اکنون بعد از تأیید ضریب پایایی آلفای کرونباخ، نوبت سنجش ضریب پایایی ترکیبی است. با توجه به آن که تمامی ضرایب پایایی ترکیبی متغیرها بیشتر از ۰/۷ یا ۷۰٪ می‌باشند، لذا فرضیه‌ها متغیرها در داخل مدل اندازه‌گیری، از همسانی درونی بالایی بهره‌می‌برند و این امر هم نشان دهنده تأیید پایایی پرسشنامه حاضر است. در واقع می‌توان گفت که فرضیه‌ها هر متغیر و یا بعد در داخل این مدل اندازه‌گیری و در کنار سایر متغیرها، همسان و هم خط می‌باشند. اما در نهایت، ضریب اسپیرمن بحث دیگری از پایایی مدل اندازه‌گیری است. بنا بر گفته هنس‌لر^{۲۳} و همکاران (۲۰۰۹) پرسشنامه‌هایی که طیف لیکرت آنها کمتر از هفت گزینه‌ای هستند (مانند پرسشنامه پژوهش حاضر)، به عنوان یک طیف ترتیبی به حساب می‌آیند و مقیاس کمی ندارند، دارای اعتبار کمتری می‌باشند، بنابراین لازم است این ضریب سنجش شود تا طیف لیکرت پرسشنامه که کمتر از هفت درجه است، تعمیم‌پذیری آن به طیف هفت درجه ای مورد بررسی قرار گیرد. به عبارت دیگر، ضریب اسپیرمن ارائه می‌شود که بتواند همبستگی بین فرضیه‌ها متغیرها یا ابعاد را برای طیف لیکرت کمتر از هفت گزینه‌ای مورد بررسی قرار دهد و در نهایت این تأیید را بدهد که نتایج پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت کمتر از هفت درجه، همان اعتبار پرسشنامه با طیف لیکرت هفت درجه ای را دارد. لذا با توجه به این که مقادیر ضریب اسپیرمن برای تمامی متغیرها یا ابعاد پژوهش، بیشتر از ۰/۷ یا ۷۰٪ هستند، نشان می‌دهد که اعتبار طیف لیکرت این پرسشنامه هم بالا می‌باشد و می‌توان نتایج آن را به طیف‌های لیکرت بالاتر از جمله هفت درجه ای تعمیم داد.

حال که مشخص گردید، مدل اندازه‌گیری پژوهش حاضر بعد از بررسی سه آزمون دقیق ضریب پایایی آلفای کرونباخ، ضریب پایایی ترکیبی و ضریب اسپیرمن از پایایی مطلوب و مناسبی برخوردار هستند و قبل تر از آن، از روایی بالایی بهره می‌برد، اکنون نوبت آن است که آخرین مرحله اعتبار و قابلیت اطمینان پرسشنامه در قالب مدل اندازه‌گیری با عنوان کیفیت مدل اندازه‌گیری مورد بررسی و تحلیل واقع شود.

سنجش کیفیت مدل اندازه‌گیری

حال که در بخش‌های قبلی مشخص شد، پرسشنامه پژوهش در قالب مدل اندازه‌گیری از روایی و پایایی مورد قبولی برخوردار است، اکنون می‌بایست برازش مدل اندازه‌گیری در چارچوب کیفیت مدل مورد بررسی واقع شود تا بتوان نتایج حاصل از فرضیه‌ها پرسشنامه را به جامعه مورد مطالعه به درستی تعمیم داد که برای این امر کیفیت مدل اندازه‌گیری با استفاده از آزمون روایی متقاطع شاخص اشتراکی^{۲۴} سنجش می‌شود. در جدول شماره ۷ کیفیت مدل اندازه‌گیری پژوهش برای تک تک متغیرها آورده شده است:

جدول شماره ۷: سنجش کیفیت مدل اندازه‌گیری

متغیر	روایی متقاطع شاخص اشتراکی	کیفیت مدل اندازه‌گیری (Q^2)		
		ضعیف	متوسط	بسیار قوی
		$Q^2 < 0.02$	$0.02 \leq Q^2 < 0.15$	$Q^2 \geq 0.35$
تاب‌آوری	۴۱۳/۰	*		
مسئولیت‌پذیری	۳۸/۰	*		

در جدول شماره ۷ برای هر متغیر (پرسشنامه)، مقدار روایی متقاطع شاخص اشتراکی آورده شده است که براساس دسته‌بندی کیفیت مدل اندازه‌گیری پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که اگر کیفیت مدل اندازه‌گیری پژوهش که با حرف (Q^2) نشان داده شده است، کمتر از ۰/۰۲ باشد، یعنی کیفیت پرسشنامه در سطح ضعیفی است، اگر در بازه برابر با ۰/۰۲ تا کمتر از ۰/۱۵ باشد، پرسشنامه کیفیتی در سطح متوسط دارد، اگر مقدار (Q^2) در بازه برابر با ۰/۱۵ تا کمتر از ۰/۳۵ باشد، پرسشنامه از کیفیتی قوی برخوردار است و در نهایت اگر این کیفیت بیشتر از ۰/۳۵ باشد، یعنی پرسشنامه از منظر کیفیت بسیار قوی می‌باشد. حال با توجه به مقادیر مذکور، پرسشنامه با عناوین تاب‌آوری و مسئولیت‌پذیری در سطح بسیار قوی است.

نتیجه‌گیری که از مدل اندازه‌گیری پژوهش حاضر که دربرگیرنده، سنجش روایی، پایایی و کیفیت است، می‌توان داشت این است که پرسشنامه‌های تاب‌آوری و مسئولیت‌پذیری دارای روایی مطلوبی هستند و بنابراین می‌توان به نتایج مستخرج شده از آنها اعتماد نمود و قابلیت اطمینان دارند. همچنین مشخص شد که آنها نیز از پایایی مناسبی بهره بردند که این امر نشان می‌دهد، نتایج حاصل از پرسشنامه پایا و ایستا بوده و قابل تغییر نمی‌باشند و در نهایت آنها از کیفیت مناسبی برخوردار هستند.

مدل ساختاری

بعد از بررسی مدل اندازه‌گیری در بخش قبلی، مدل ساختاری مورد سنجش قرار می‌گیرد. مدل ساختاری یا همان مدل درونی، به مدلی اشاره دارد که در آن رابطه متغیرهای مکنون (پنهان) با یکدیگر سنجیده شده و بر مبنای این روابط می‌توان به بررسی

²⁴. commuality Cros Vality (CV com)

تخمین ضرایب^{۲۵} و معناداری ضرایب^{۲۶} مرتبط با فرضیه‌های پژوهش پرداخت. در مدل ساختاری، بعد از پرداختن به شاخص‌های فوق، کیفیت اثرات نیز مورد بررسی واقع می‌شود تا پیش‌بینی فرضیه‌های پژوهش در نمونه‌ای بزرگتر مورد تأیید یا رد شدن قرار گیرد.

فرضیه پژوهش

سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران توانایی پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره اول متوسطه را دارند. جهت بررسی فرضیه پژوهش از تحلیل معادلات ساختاری تحت نرم‌افزار PLS استفاده می‌گردد که در ۳ گام زیر آورده شده است:

گام ۱: معناداری فرضیه پژوهش

در این گام، ضرایب مسیر (بتا) و مقادیر انحراف معیار آورده شده و در نهایت بعد از پرداختن به شاخص مقدار آزمون، معناداری فرضیه مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. جدول شماره ۸ به بررسی فرضیه پژوهش در قالب معادلات ساختاری می‌پردازد.

جدول شماره ۸: بررسی فرضیه پژوهش

رابطه	ضریب مسیر (بتا)	انحراف معیار	آماره t-value	سطح معنی‌داری	نتیجه
تاب‌آوری $\rightarrow$ مسئولیت‌پذیری	۰/۲۷۷	۰/۰۷۶	۳/۶۲۲	۰/۰۰۱	معنادار
سهل‌گیرانه $\rightarrow$ مسئولیت‌پذیری	۰/۳۷	۰/۰۸	۴/۶۳۴	۰/۰۰۱	معنادار
مستبدانه $\rightarrow$ مسئولیت‌پذیری	۰/۱۴	۰/۰۵۷	۲/۴۶۳	۰/۰۰۱	معنادار
مقتدرانه $\rightarrow$ مسئولیت‌پذیری	۰/۱۵۳	۰/۰۴۷	۳/۲۲۹	۰/۰۰۱	معنادار

براساس جدول شماره ۸ می‌توان نتیجه گرفت که مقدار t-value که همان مقدار آزمون معادلات ساختاری است، برای روابط فوق، به جز ردیف سوم، خارج از بازه ۲/۵۸ و ۲/۵۸- می‌باشد و لذا این رابطه با سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار است. همچنین ردیف سوم خارج از بازه ۱/۹۶ و ۱/۹۶- می‌باشد و لذا این رابطه با سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار است. از طرفی، از ضریب بتا می‌توان به این نتیجه دست یافت که متغیر پیش بین تاب‌آوری به طور مستقیم به میزان ۲۸٪، متغیر سهل‌گیرانه به میزان ۳۷٪، مستبدانه به میزان ۱۴٪ و مقتدرانه به میزان ۱۵٪ بر متغیر ملاک مسئولیت‌پذیری تأثیر می‌گذارد. بنابراین در کل می‌توان نتیجه گرفت که تاب‌آوری و سبک‌های فرزندپروری بر مسئولیت‌پذیری تأثیر دارد. لذا پیش‌بینی می‌شود که در یک نمونه بزرگتر از همان جامعه، فرضیه پژوهش تأیید و فرضیه صفر رد گردد.

اکنون بعد از بررسی معناداری فرضیه پژوهش، نوبت آن است که کیفیت مدل ساختاری در همین فرضیه مورد بررسی واقع شود.

گام ۲: سنجش کیفیت فرضیه پژوهش

از آنجا که در نرم افزار واریانس محور PLS، فرضیه به مانند نرم افزارهای کوواریانس محور، در جوامع مشابه دیگر مورد تأیید یا رد قرار نمی‌گیرد و فقط می‌توان پیش‌بینی کرد که در یک نمونه بزرگتر از همان جامعه تأیید یا رد می‌شود، لذا برای تعمیم نتایج نمونه مورد مطالعه به جوامع مشابه دیگر، لازم است که آزمون‌هایی مورد بررسی قرار گیرند تا کیفیت مدل ساختاری را تأیید کنند و در نهایت بتوان با اطمینان بیشتری این تعمیم‌پذیری را انجام داده و نشان داد که متغیر ملاک توسط متغیرهای

²⁵. estimation of coefficients

²⁶. significance of coefficients

دیگر پژوهش، با کیفیت بالایی قابلیت پیش‌بینی دارد. بنابراین جدول شماره ۹ به بررسی کیفیت پیش‌بینی متغیر ملاک مسئولیت‌پذیری در فرضیه پژوهش می‌پردازد.

جدول شماره ۹: کیفیت پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری در فرضیه پژوهش

شاخص‌های کیفیت‌سنجی	مقادیر و سطح‌بندی	متغیرهای پیش‌بین
مدل ساختاری		سبک‌های فرزندپروری
		تاب‌آوری
		۰/۶۹
R^2 تنظیم شده	ضعیف	$R^2 < 0.19$
	متوسط	$0.19 \leq R^2 < 0.33$
	قوی	$0.33 \leq R^2 < 0.67$
	بسیار قوی	$R^2 \geq 0.67$
SRMR	مقدار آزمون	۰/۱۴۴
	مقدار آزمون	۰/۶۱۵
GOF	ضعیف	$GOF < 0.01$
	متوسط	$0.01 \leq GOF < 0.26$
	قوی	$0.26 \leq GOF < 0.36$
	بسیار قوی	$GOF \geq 0.36$
	مقدار آزمون	۰/۲۸۶
Q^2	ضعیف	$Q^2 < 0.02$
	متوسط	$0.02 \leq Q^2 < 0.15$
	قوی	$0.15 \leq Q^2 < 0.35$
	بسیار قوی	$Q^2 \geq 0.35$

جدول شماره ۹ چهار شاخص را برای سنجش کیفیت مدل ساختاری در فرضیه پژوهش ارائه داده است که در بخش اول، از شاخص R^2 تنظیم شده می‌توان این گونه استنباط نمود که به میزان ۷۰٪ و به صورت بسیار قوی، متغیرهای سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری قادرند متغیر ملاک (درون‌زا) یا همان مسئولیت‌پذیری را پیش‌بینی نمایند. در بخش دوم، آزمون SRMR یا همان ریشه میانگین مربعات باقی‌مانده^{۲۷} با مقدار ۰/۱۴۴ نشان می‌دهد که مدل ساختاری در فرضیه پژوهش به میزان ۱۴٪ قادر است، داده‌های پژوهش را به خوبی برازش نماید و نتایج این پژوهش را به نمونه بزرگ‌تری از همین جامعه تعمیم دهد. بخش سوم این جدول دربرگیرنده شاخص GOF یا همان شاخص نیکویی برازش^{۲۸} است. شاخص نیکویی برازش از طریق محاسبه مجذور حاصل ضرب میانگین AVE و R^2 تنظیم شده به دست می‌آید که فرمول آن در زیر آورده شده است:

$$GOF = \sqrt{AVE \times R^2} = 0.615$$

AVE: میانگین واریانس استخراجی

R^2 تنظیم شده: پیش‌بینی متغیر ملاک بر مبنای تمامی متغیرهای پژوهش غیرملاک

فرمول شماره ۱: شاخص نیکویی برازش در بخش کیفیت‌سنجی فرضیه پژوهش

²⁷ standardized Root Mean Square Residual (SRMR)

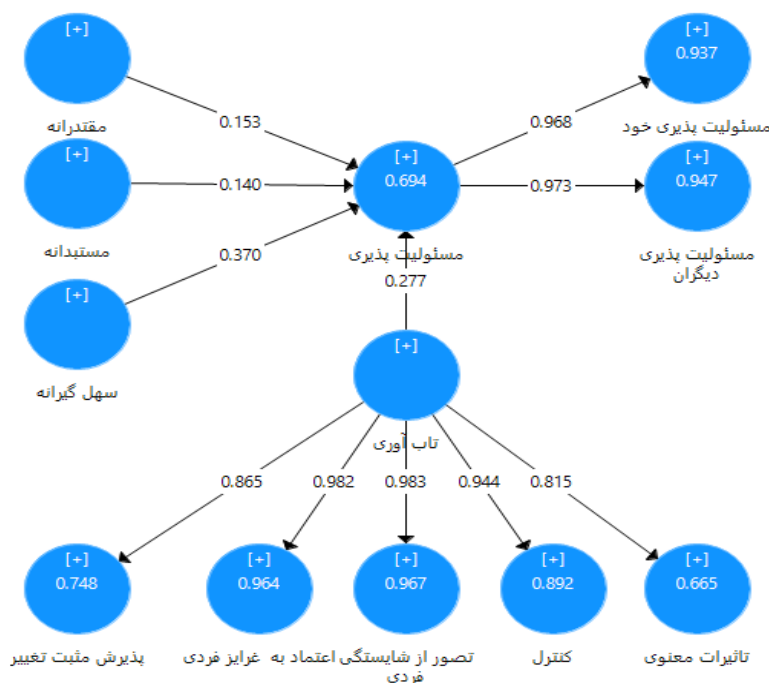
²⁸ goodness of Fit (GOF)

همانطور که پیداست مقدار این شاخص ۶۱٪ و با سطح بسیار قوی، می‌تواند تصویری کلی از میزان برازش مدل ساختاری در فرضیه پژوهش را به داده‌های مشاهده شده ارائه نماید. در نهایت بخش چهارم در برگرفته شاخص Q^2 یا AGI یا شاخص استون-گیسر^{۲۹} یا همان شاخص CV-Red با نام تکرار تائید شده همپوشانی^{۳۰} است و گویای این مطلب می‌باشد که توان مدل ساختاری در فرضیه پژوهش به میزان ۲۹٪ و با سطح بسیار قوی است و در حقیقت این شاخص سعی در کاهش خطاها با بهره‌گیری از درجه آزادی موثر، از برازش بیش از حد مدل ساختاری جلوگیری به عمل می‌آورد.

در کل بر مبنای این پنج شاخص، می‌توان نتیجه گرفت که متغیر ملاک یا همان مسئولیت‌پذیری توسط متغیرهای دیگر پژوهش از جمله سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری، قابلیت پیش‌بینی دارد و این مدل ساختاری مستخرج از فرضیه پژوهش را می‌توان به نمونه بزرگ‌تری از همان جامعه تعمیم و بسط داد.

گام ۳: نمودارهای مدل ساختاری در فرضیه پژوهش

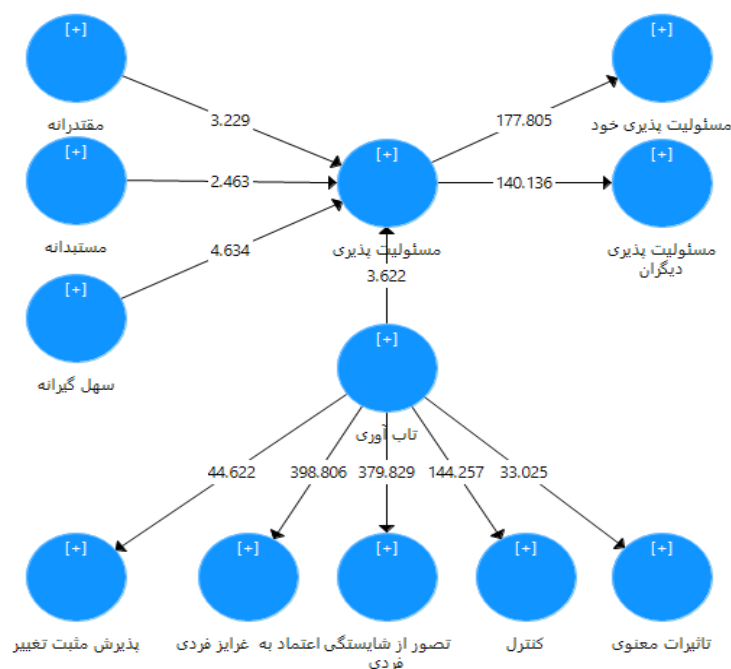
اکنون در گام آخر می‌توان بر اساس نمودارهایی که در برگرفته تخمین ضرایب و معناداری ضرایب هستند، مدل ساختاری در فرضیه پژوهش را به صورت شماتیک نشان داد. لازم به ذکر است که در شکل نخست یا همان تخمین ضرایب، اعداد روی فلش‌ها، همان ضرایب بتا یا مسیر در گام ۱ مدل ساختاری هستند که میزان اثر متغیرها بر هم را نشان می‌دهد و از طرفی، عدد داخل هر دایره آبی رنگ (متغیر) حکم میزان تغییرات واریانس آن متغیر توسط سایر متغیرهایی است که فلش به آن وارد کرده‌اند. همچنین در شکل بعدی اعداد روی هر فلش نشان دهنده معناداری ضرایب هستند که همان مقدار t-value در گام ۱ مدل ساختاری می‌باشند و نشان می‌دهد هر رابطه آیا معنادار است یا خیر؟

شکل شماره ۱: مدل ساختاری فرضیه پژوهش در حالت تخمین ضرایب

²⁹. aston-Geisser Index (AGI)

³⁰. cross-Validated Redundancy (CV-Red)

شکل شماره ۲: مدل ساختاری فرضیه پژوهش در حالت معناداری ضرایب

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی توانایی پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دوره اول متوسطه از طریق سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران انجام شد. بر مبنای یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل آماری، فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران توانایی پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را دارند، تأیید گردید. این نتیجه نشان می‌دهد که شیوه‌های تعامل والدین با فرزندان و ویژگی‌های روان‌شناختی مادران، نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و پرورش احساس مسئولیت در نوجوانان ایفا می‌کنند. در راستای تبیین این یافته، پژوهش‌های متعددی مورد بررسی قرار گرفتند که برخی از آنها با نتایج این مطالعه همسو و برخی دیگر ناهمسو بودند. پژوهش فراهانی و علیزاده (۱۳۹۶) که به بررسی رابطه بین سبک‌های فرزندپروری و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان پرداخته بود، با یافته‌های پژوهش حاضر همسو است و در هر دو مطالعه بر این نکته تأکید شده که شیوه‌های تعامل مؤثر والدین با فرزندان، نقش محوری در شکل‌گیری احساس مسئولیت در کودکان و نوجوانان دارد. همچنین، نتایج پژوهش نصراللهی و محمدی (۱۳۹۷) تحت عنوان تاب‌آوری والدین و اثر آن بر رشد مهارت‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری نوجوانان نیز با مطالعه حاضر همسویی کامل دارد، چراکه تاب‌آوری مادران به عنوان یکی از متغیرهای پیش‌بین اصلی، تأثیر مثبت و معناداری را بر مسئولیت‌پذیری نشان داد. عباسی و همکاران (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی با عنوان تحلیل نقش سبک‌های فرزندپروری در پرورش مؤلفه‌های شخصیتی به نتایج مشابهی دست یافتند و این یافته با فرضیه پژوهش حاضر همسوست، زیرا مؤلفه تصور از شایستگی فردی در بین ابعاد تاب‌آوری، بیشترین میانگین را کسب کرده است. در مقابل، برخی پژوهش‌ها نتایجی ناهمسو با مطالعه حاضر ارائه کرده‌اند که این ناهمسویی‌ها می‌تواند ناشی از تفاوت‌های روش‌شناختی، فرهنگی یا جمعیت‌شناختی باشد. پژوهش کاویانی و همکاران (۱۳۹۳) با عنوان سبک‌های فرزندپروری و تفاوت آن‌ها در پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری و انضباط رفتاری دانش‌آموزان، با یافته‌های پژوهش حاضر که تأثیر مثبت سبک مستبدانه را گزارش کرده است، ناهمسو به نظر می‌رسد. این تفاوت می‌تواند به دلیل تفاوت در ابزار اندازه‌گیری، جامعه آماری یا زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی باشد که در آن پژوهش‌ها انجام شده‌اند. همچنین، شریفی و احمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی در حوزه مقایسه

تأثیر سبک‌های فرزندپروری بر ابعاد مختلف مسئولیت‌پذیری، نتایج ارائه دادند که با یافته پژوهش حاضر مبنی بر تأثیر مثبت سبک سهل‌گیرانه بر مسئولیت‌پذیری، ناهمسو است. این ناهمسوئی ممکن است ریشه در تفاوت‌های فرهنگی، نحوه اجرای پرسشنامه‌ها، برداشت متفاوت مشارکت‌کنندگان از مفهوم سهل‌گیری یا حتی تفاوت در تعریف عملیاتی متغیرها داشته باشد. با در نظر گرفتن پیشینه‌های پژوهشی که با نتایج فرضیه پژوهش حاضر مورد مقایسه و بررسی قرار گرفتند، می‌توان این‌گونه جمع‌بندی کرد که سبک‌های فرزندپروری و تاب‌آوری مادران، نقش جدی و چندوجهی در شکل‌گیری و پرورش مسئولیت‌پذیری نوجوانان ایفا می‌کنند و این نتایج با یافته‌های تجربی متعددی در حوزه روانشناسی تربیتی و خانواده همخوان است. از آنجا که فرضیه پژوهش به این نتیجه رسید که سبک‌های فرزندپروری شامل مقتدرانه، مستبدانه و سهل‌گیرانه همراه با تاب‌آوری مادران با مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان رابطه معنادار دارند، می‌توان استنباط کرد که متغیر سبک فرزندپروری که در برگیرنده شیوه تعامل مقتدرانه، میزان کنترل مستبدانه و میزان آزادی سهل‌گیرانه است، با متغیر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموز که شامل احساس مسئولیت نسبت به خود و دیگران است، ارتباط معنادار و قابل‌توجهی برقرار می‌کند. به عبارتی دیگر، شیوه‌های فرزندپروری و میزان تاب‌آوری مادران به‌عنوان عوامل کلیدی تربیتی و روان‌شناختی، پایه‌گذار نگرش مسئولانه و رفتارهای مسئولیت‌پذیرانه در نوجوانان هستند. سبک‌های ارتباطی والدین نه‌تنها ساختار نظم، خودتنظیمی و انضباط درونی فرزندان را شکل می‌دهند، بلکه از طریق تاب‌آوری و توانایی مقابله با فشارهای روانی، الگوی پایدار و مؤثر برای رویارویی با چالش‌ها و مسئولیت‌ها را نیز به نسل بعد منتقل می‌سازند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که خانواده به‌عنوان اولین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی-تربیتی، نقش بی‌بدیل و غیرقابل‌جایگزینی در پرورش شخصیت مسئولیت‌پذیر و شهروندان فعال و متعهد دارد و بهبود کیفیت تعاملات خانوادگی و ارتقای تاب‌آوری والدین، می‌تواند زمینه‌ساز رشد سالم و متوازن نوجوانان در ابعاد شناختی، عاطفی و اجتماعی باشد.

منابع

- [۱] ابراهیمی، لقمان؛ موسوی، سید جمال (۱۳۹۷). رابطه مؤلفه‌های هوش هیجانی و سبک‌های فرزندپروری با گرایش به سوء مصرف مواد در دانش آموزان. سلامت اجتماعی و اعتیاد، ۵(۱۹)، ۴۳-۵۲.
- [۲] احمدی زمانی، زهرا؛ گودرزی، اکرم؛ دیالمه، نیکو (۱۳۹۸). مرور سیستماتیک عوامل مؤثر بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان با تأکید بر نقش مدرسه. علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۷(۱۳)، ۲۳-۵۷.
- [۳] امانی، ملاح (۱۳۹۷). پیش‌بینی سبک‌های فرزندپروری مادران از طریق سبک‌های دلبستگی و ویژگی‌های شخصیتی آنها. رویش روانشناسی، ۷(۱۱)، ۲۱۰-۱۹۳.
- [۴] اوضاعی، نسرين؛ عظیم پور، احسان؛ امام‌جمعه، محمدرضا (۱۳۹۸). نقش میانجی فرسودگی تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی در رابطه بین سرزندگی تحصیلی و کیفیت زندگی در مدرسه دانشگاه فرهنگیان. دوفصلنامه علمی-پژوهشی، مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۸(۲۰)، ۲۳۷-۲۶۱.
- [۵] بهجت فومنی، فاطمه؛ فضل الهی قمشی، سیف اله (۱۴۰۱). پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مدارس متوسطه قم بر اساس باورهای هوشی و تاب‌آوری. راهبردهای نو در روانشناسی و علوم تربیتی، ۴(۱۶)، ۷۲-۸۲.
- [۶] ترابی گل‌سفید، معصومه؛ نویدی مقدم، مسعود؛ منیرپور، نادر (۱۳۹۸). رابطه روان‌بنه‌های سازش نیافته و الگوی پنج عامل شخصیت با میزان تاب‌آوری در پرستاران. فصلنامه علوم روان‌شناختی، ۱۸(۷۵)، ۲۶۲-۳۵۵.
- [۷] حسینی، سارا؛ میرزایی خالص، محمد (۱۴۰۰). نقش میانجی اهداف اجتماعی در رابطه میان آسیب‌پذیری روانی با مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر دوره اول متوسطه. فصلنامه مدیریت و چشم‌انداز آموزش، ۳(۲)، ۱۵۰-۱۲۹.
- [۸] خرم‌دل، کاظم (۱۴۰۲). نقش سبک‌های فرزندپروری و باورهای معنوی بر هوش اخلاقی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دبیرستانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، شیراز: موسسه آموزش عالی فاطمیه (س).
- [۹] خلعتی، اعظم (۱۴۰۱). پیش‌بینی مسئولیت‌پذیری فرزندان بر اساس ترتیب تولد و سبک‌های فرزندپروری والدین. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی هدی.
- [۱۰] خلیلی، فاطمه (۱۳۹۹). رابطه شیوه‌های فرزندپروری (استبدادی، آزادگذار و منطقی) با موفقیت تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه. ایده‌های نوین روانشناسی، ۵(۱۰)، ۸-۱.
- [۱۱] ذکایی فر، آرزو؛ موسی زاده، توکل (۱۳۹۹). نقش سبک‌های فرزند پروری والدین در پیش‌بینی رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستان ۵ و ۶ ساله. پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی، ۱۰(۳۷)، ۸۷-۱۰۰.
- [۱۲] رضازاده، احسان (۱۳۹۸). بررسی رابطه ساختاری مسئولیت‌پذیری و فرسودگی تحصیلی با میانجیگری سبک‌های تصمیم‌گیری در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبائی.
- [۱۳] رهبر کرباسدهی، فاطمه؛ ابوالقاسمی، عباس؛ رهبر، ابراهیم (۱۳۹۸). اثربخشی طرحواره درمانی بر تاب‌آوری روان‌شناختی و توانمندی اجتماعی دانش‌آموزان با نشانه‌های افسردگی. مطالعات روان‌شناختی، ۱۵(۴)، ۲۲-۳۵.
- [۱۴] سرپولکی، بیتا؛ کلاهی، پریسا (۱۳۹۵). بررسی رابطه شادکامی، ویژگی‌های شخصیتی و شیوه‌های فرزندپروری مادران با سلامت روان فرزندان. تحقیقات جدید در علوم انسانی، ۲(۴)، ۱۲۹-۱۳۹.
- [۱۵] فتاحی، سعیده؛ دلداده مقدم، مهرانگیز؛ تقوی، فرشته (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش ذهن آگاهی بر تاب‌آوری و شادکامی مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال یادگیری. مجله مطالعات ناتوانی، ۶(۹)، ۱-۹.
- [۱۶] ملازهی، امین؛ یارمحمدیان، محمدحسین؛ شاه طالبی، بدری (۱۳۹۸). در تبیینی نو از مؤلفه‌های تربیت شهروندی با تأکید بر برنامه درسی پنهان در دوره دبیرستان. مدیریت فرهنگی، ۱۲(۴۴)، ۱-۱۷.
- [۱۷] ناظر، محمد؛ مختاری، محمدرضا؛ صیادی، محمدرضا؛ مشایخی، فاطمه (۱۳۹۵). پیش‌بینی ویژگی‌های شخصیت فرزندان بر اساس سبک‌های فرزندپروری و ارتباط آن با پنج عامل بزرگ شخصیت والدین. سلامت جامعه، ۱۰(۱)، ۲۹-۳۹.

- [۱۸] یعقوب‌لو، سعیده؛ اصل‌فتاحی، بهرام (۱۴۰۱). رابطه‌ی شیوه‌های فرزندپروری با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه. فصلنامه ایده‌های نوین روانشناسی، ۱۵(۱۹)، ۷-۱.
- [19] Abdurahman, A., Marzuki, K., Yahya, M. D., Asfahani, A., Pratiwi, E. A., & Adam, K. A. (2023). The Effect of Smartphone Uses and Parenting Style on the Honest Character and Responsibility of Elementary School Students. *Jurnal Prima Edukasia*, 11(2), 247-257.
- [20] Beloe, P., & Derakshan, N. (2020). Adaptive working memory training can reduce anxiety and depression vulnerability in adolescents. *Developmental science*, 23(4), e12831.
- [21] Blöte, A. W. and Westenberg, P. M. (2019). The temporal association between emotional clarity and depression symptoms in adolescents. *Journal of adolescence*, 7(1), 110-118.
- [22] Carbonero, MA. Martín-Antón, LJ. Otero, L & Monsalvo, E (2017). Program to Promote Personal and Social Responsibility in the Secondary Classroom. *Frontiers in Psychology*, 8: 1-12.
- [23] Cheng, R. W. Y., & Lam, S. F. (2017). The interaction between social goals and self-construal on achievement motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 38(2), 136-148.
- [24] Darling-Churchill, K. E., & Lippman, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 1-7.
- [25] Gil, D. N., Rivero, E. J. R., & Martín, A. E. R. (2017). Efecto del locus de control en la relación entre participación presupuestaria y rendimiento: un estudio experimental. *Revista de Contabilidad*, 20(1), 73-81.
- [26] Horng, J.S., Hsu, H., & Tsai, C. Y. (2019). Learning corporate ethics and social responsibility: Developing an influential curriculum for undergraduate tourism and hospitality students. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 24, 100-109.
- [27] Jonker, H., März, V., Voogt, J. (2018). Teacher educators' professional identity under construction: The transition from teaching face-to-face to a blended curriculum. *Teaching and Teacher Education*, 71, 120-133.
- [28] Martínez-Valdivia, E., Pegalajar-Palomino, M. D. C., & Burgos-García, A. (2020). Social responsibility and university teacher training: Keys to commitment and social justice into schools. *Sustainability*, 12(15), 6179.
- [29] Murniarti, E., & Simorangkir, M. R. R. (2022). The Resilience of Laid-Off Mothers of The Covid-19 Pandemic on Children's Learning Outcomes. *Jurnal Penelitian dan Pengembangan Pendidikan*, 6(3), 458-465.
- [30] Ponizovsky-Bergelson, Y., Kurman, J., & Roer-Strier, D. (2015). Adjustment enhancer or moderator? The role of resilience in postmigration filial responsibility. *J Fam Psychol*. 29(3), 438-446.
- [31] Putri H, Suriansyah A, Wahdini E. (2019). Effect of education income levels and parenting patterns on children's social behavior. *Journal of k6 education and management*, 2(2), 97-106.
- [32] Suat, K. (2018). The Effects of The Parenting Styles on Social Skills of Children Aged 5-6. *MOJES: Malaysian Online Journal of Educational Sciences*. 4(2), 49-58.